

A helynévi alapszavú iskolai nevek tehát a magas műveltségű értelmiségiek rétegében családnevesülhettek és a helynévből keletkezett családnévtípus XVI–XVIII. századbeli gyarapodását – a be- és áttelepülések mellett – a leginkább táplálták. Névtörténeti és művelődéstörténeti jelentőségük egyaránt javallja, hogy jobban számon tartsuk őket.

Jegyzetek:

¹ A nagyenyedi Bethlen Kollégium diákjainak matrikuláit (aláírási jegyzőkönyveit) a XVII–XIX. századból JAKÓ ZSIGMOND és JUHÁSZ ISTVÁN tette közzé e nagyjelentőségű erdélyi iskola történetét, diáktársadalmának életét bemutató kötetben I. JAKÓ–JUHÁSZ 1979; – A Szatmári Református Kollégium anyakönyveit BURA LÁSZLÓ adta közre I. BURA 1994a és dolgozta fel I. BURA 1994b – A kolozsvári unitárius óvári iskola diáknévanyagot is tartalmazó fascikuláit (napló- és számadásszerű feljegyzések) szintén a Fontes Rerum Scholasticarum sorozatban adták ki I. DOMÁNYHÁZI–LATZKOVITS 1997. – A dolgozatban idézett nevek e kiadványok közlésformáiban szerepelnek.

² A felhasznált forrás ezeket zárójelben feltünteti (JAKÓ–JUHÁSZ 1979: 93).

Hivatkozott irodalom:

- BURA LÁSZLÓ 1994a. *Szatmári diákok 1610–1858*. Fontes Rerum Scholasticarum V. Szeged
- BURA LÁSZLÓ 1994b. *Szatmári Református Kollégium és diákjai (1610–1852)*. Erdélyi Tudományos Füzetek 217. sz. Kolozsvár.
- DOMÁNYHÁZI EDIT–LATZKOVITS MIKLÓS 1997. *Fasciculus rerum scholasticarum Collegii Claudipolitani Unitariorum. 1626–1648*. VII/1. Szeged.
- B. GERGELY PIROSKA 1998. Protestáns felekezetek keresztnévhasználata a XVII. század első felében. In: *Tanulmányok a magyar nyelvről*. Szerk. H. VARGA GYULA. Acta Academiae Pedagogicae Agriensis. Nova Series Tom. XXIV. 136–55.
- HAJDÚ MIHÁLY 1997. *A középmagyar kor személynévtörténete*. Akadémiai doktori értekezés (kézirat).
- JAKÓ ZSIGMOND 1979. A Bethlen Kollégium diáktársadalma a feudalizmus korában. In: *Nagyenyedi diákok 1662–1848*. Kriterion Kiadó, Bukarest. 41–80.
- JAKÓ ZSIGMOND–JUHÁSZ ISTVÁN 1979. *Nagyenyedi diákok 1662–1848*. Kriterion Kiadó, Bukarest.
- KATHONA GÉZA 1979. Erdélyi unitárius tanulók külföldön. *KerMagv*. 30–9.
- ÖRDÖG FERENC 1982. A puszta helynevekből keletkezett családnevek kérdéséhez. *Magyar Nyelvőr* 106: 484–6.
- ÖRDÖG FERENC 1997. Helynevekből keletkezett családnevek -i képzővel és anélkül. In: *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai*. Szerk. B. GERGELY PIROSKA ÉS HAJDÚ MIHÁLY. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. sz. 77–83.

B. GERGELY PIROSKA

HÁROM BEREGI FALU CSALÁDNEVEI¹

Csarodát először 1299/1435-ben említik először *Charnavoda* formában (FNESz. I. 308). Lakosainak száma 2002. október 25-én 649 fő volt. Ezek 185 féle nevet viselnek. Hete és Fejércse 1977-ig két község volt; lakos még egyesítve is 317 fő, és 81 féle nevet visel.

¹ A gyűjtés és feldolgozás az OTKA T 032 868. számú pályázat keretében történt.

A községek első említése: Fejércse: 1299-ben *Feyrche* formában (FNESz. I. 446), Hete: 1311-ben *Heche* alakban (FNESz. I. 591). Tákos ennél valamivel fiatalabb: 1321: *Takus* (FNESz. II. 609). Jelenlegi lakossága 419 fő, és 80-féle családnév fordul elő.

Az adatokat az iskolai névsorokból s a 2002. évi megyei telefonkönyvből vettem. Ezeket Ostorházi Sándor, a csarodai körjegyzőség ügyintézője egészítette ki, és a lélekszámra vonatkozó adatokat is tőle kaptam. Szívességét most is megköszönöm. Felhasználtam továbbá az 1773-as úrbéri összeírás anyagát is (NAGY FERENC szerk.: Csaroda. Csaroda. 2000: 95–7).

A feldolgozásban az eddig használt módszereket alkalmaztam (vö. MNyj. XVIII. 305–9. Lónya). Elsősorban KÁZMÉR MIKLÓS Régi magyar családnevek szótára XIV–XVII. század című munkájára (Bp. 1993., a továbbiakban: K.) támaszkodom, párszor saját megfigyelési kísérleteimet hozom. A szláv névanyag ellenőrzéséért és hasznos tanácsaiért hálás köszönettel tartozom Udvari István barátomnak. Megjelölöm, hogy a név melyik községből való: Cs.: Csaroda, H.: Hetefejércse, T.: Tákos.

I. A névadó ős személyére visszamenő családnevek

1. Egyházi személynevek

Ábrány (K. 22–3, Ábrahám a., Cs.), Ádám (K. 26., H.), Balázs (K. 73–4., H.), Barabás (K. 87–8., Cs.), Czirják (K. 206., Cs.), Fábrián (K. 341., T.), Filep (K. 381–2. Fülöp a., Cs., H., T.), Gábor (K. 386., Cs.), Gál (K. 388–9., Cs., T.), Gergely (K. 407., Cs.), Illés (K. 491–2., Cs., T.), Jakab (K. 507., H.), Jónás (K. 520–1., H.), Kálmán: MEZŐ ANDRÁS meggyőzően bizonyította, hogy csakis egyházi személynév lehet (Templomcím a magyar helységnevekben. Bp. 1996. 109–10., H.), Kozma (K. 632–3., Cs.), Kristóf (K. 648., Cs.), Lajos (K. 661., T.), László (K. 667., Cs., T.), Lázár (K. 668–9., Cs.), Lőrincz (K. 685., H.), Lukács (K. 688–9., Cs.), Máté (K. 716., H., T.), Menyhért (K. 724–5. Menyhárt a., Cs.), Miklós (K. 734–5., Cs., T.), Sebestyén (K. 921–2., Cs., 1773-ban: *Sebestény*), Simon (K. 935–6., Cs., T.), Tamás (K. 1041–2., Cs.), Vincze (K. 1145., Cs., H., T.).

Ruszin: *Petró* (T.) Péter?

2. Egyházi személynevek rövidült, képzett alakjai

Balla (K. 76–8., Cs.) < Barla < Barlabás, Bartha (K. 99–100., Cs., T.) < Bartalom < Bartholomaeus, Bartók (K. 101–2, Cs.) < Bartalom + -ók, Berczi (K. 125., Cs.) < Bertalan + -ci, Bóna (K. 161., Cs.) < Bonifác + -a, Czirók (K. 206., Cs.) < Czirják + -ók, Dancs (K. 278., H., T.) < Daniel, Damján + -cs, Dankó (K. 280., H.) < Dániel, Damokos, Damján + -kó, Danó (K. 280., Cs., H., T.) < Dániel + -ó, Dicső (K. 299., Cs.): K. a 'dicsőséges' jelentésű szónak tartja, inkább gondolhatunk azonban a Dienes, Dimány nevek rövidülésére + a -cső képzőre. Észak-Szabolcsban (főként Újkenézen) igen gyakori név. Dori (T.) < Adorján, Tódor + -i képző, File (K. 380., Füle a., Cs.) < Filep < Fülöp, Flórika (Cs.) < Flórián + -ka. Gálya (K. 389), Gála a., H.) < Gál, Gonda (K. 416., H.) < Konrád, Gyüre (K. 435–6., Györe a., H.) < György + -e. Marcsi (K. 706., Cs.) < Márton, Marcell + -ci, Pető (K. 850–1., Cs.), Péter + -ő, Sankó (K. 911., T.) < Sámson, Sámuel, Sándor + -kó. HAJDÚ MIHÁLY (Magyar becézőnevek 1770–1970. Bp., 1974. 105, 248) a Sándorból való származtatást valószínűsíti. Sinka (K. 936–7., Cs.) < Simon + -ka.

Német: *Kosztel* (Cs.) < *Konstantin* (GOTTSCHALD, MAX: Deutsche Namenkunde. Berlin. 1971: 211, a továbbiakban: G.).

Ruszin: *Reha* < *Hreha* < *Hrehorij* 'Gergely' (Cs.)

Szlovák: *Danyok* (Cs.) < *Daňo* + *-ok* (Daniel), *Jócsák* (Cs.) < *Jonás* + *-čák*, *Jurkó* (Cs.) < *Juraj* + *-ko*, *Maczinkó* (Cs.) < *Macej* + *-inko* 'Máté', *Zsigu* (Cs.): a *Žiga* vocativusa (keleti szlovák) < *Žigmund*.

3. Világi személynévek

Bedő (K. 110–1., Cs.), *Bekő* (K. 115., Cs.), *Bozó* (K. 181., H.), *Buda* (K. 190., T.), *Czine* (Cs.): FEHÉRTÓI KATALIN: A XIV. századi megkülönböztető nevek (Bp., 1969: 75), *Koncz* (K. 612–3., Cs.), *Kósa* (K. 625., Cs., H., T.), *Ködöböcz* (Cs., T.): kunbesenyő eredetű (MNYj. XXXVIII. 306), *Nyeste* (K. 776., H.), *Sándor* (K. 910–2., T.): egyházi eredetű ki lehet zárni, *Zám* (FNESz. II. 799, Cs.), *Zámbó* (FEHÉRTÓI i. m. 155., Cs.), *Zsuk* (FNESz. I. 96., Alsózsuk a., Cs.).

Német: *Fricz* (H.) < *Fritz*, *Friedrich* (BRECHENMACHER, KARLMANN: Etymologisches Wörterbuch der deutschen Familiennamen. Limburg a. d. Lahn., 1957–63. I. 511, a továbbiakban: Br.), *Herka* (Br. I. 703., Cs., H.) < *Herko* (a Herka szepességi forma), *Ruszó* (H.) ~ *Russzó* (Cs.) < *Rußo* < *Rudolf* (Br. II. 453).

4. Patronimikum képzős alakok

Balázsi (K. 72–3., *Balassi* a., Cs., H., T.), *Györfy* (K. 437–8., *Györgyi* a., H.), *Móré* (K. 749., Cs.): K. a *more* szóval hozza összefüggésbe a TESz.-re hivatkozva. A 'felfogadott román fiú; cigány férfi' jelentésű szó nem lehet a névadás alapja. Ráadásul a XVI. században ismert nemesi név volt. Sokkal inkább valószínűbb a *Mór* egyházi személynév -é képzős alakja.

Latin: *Skultéti* (T.): a *Scultetus* 'falusi bíró' (Bartal 599) genitívusi alakja.

Ruszin: *Lukovics* (Cs.): *Luka* 'Lukács' + *-ovics*, *Popovics* (Cs.): *popa* 'pap' + *-ovics*.

II. A származási helyére utaló vezetéknevek

1. Melléknévképzős helynevek

Bagi (K. 60., H.): Bereg m. (Tiszaszalka határába olvadt), *Baranyi* (K. 90–1., *Baranyai* a., T.): Máramaros, Ung m., *Barczy* (K. 92., Cs.): Bárca Abaúj m., Barca Borsod m., *Baresai* (K. 93., Cs.): Hunyad m., *Básti* (K. 103., Cs.): Gömör, Nógrád m., *Belényi* (K. 117., *Belényi* a., Cs.): Gömör m., *Belényesi* (K. 116., Cs.): Bihar m., *Beregszászi* (K. 127–8., Cs.): Bereg m., *Bessenyei* (K. 135., *Besenyei* a., Cs.): 13 megyéből a legvalószínűbb Bihar és Borsod, *Bihari* (K. 140., Cs.): helységnév és megyenév egyaránt lehet, *Czapári* (K. 969–70., *Szapári* a., Cs., H.): Veszprém m., *Cselei* (K. 228., T.): Cselej (Zemplén m.), *Csökmei* (K. 264., Cs.): Csökmő (Bihar m.), *Dányádi* (K. 280., H.): Szatmár m., *Debreceni* (K. 286–7., H.): Belső-, Közép-Szolnok, Bihar m., *Dévai* (K. 279., H.): Hunyad m., *Dőri* (K. 316., *Döri* a., T.): Sopron m., *Ecsedi* (K. 321., Cs.): Szatmár m., *Eszenyi* (K. 337., Cs.): Szabolcs m., *Fogarasi* (K. 368., Cs.): megyenév és helységnév is., *Gacsályi* (K. 387., Cs.): Szatmár m., *Gerzsenyi* (K. 410., Cs.): Bereg m. (Barkaszó határába olvadt), *Győri* (K. 438., Cs.): valószínű Bihar és Borsod m., *Hetei* (K. 472., Cs., H. – itt y-nal is): Bereg m., *Hideghéti* (K. 474., H.): Pozsony m., *Hódi* (K. 476., *Hodi* a., H.): Hodi (Pozsony m.), *Huszi* (K. 486–7.): Máramaros m., *Járai* (K. 512., T.): Torda m., *Kállai* (K. 534., Cs.): Kálló (Bihar, Borsod, Nógrád, Szabolcs m., *Karászi* (K. 553., Cs.): Szabolcs m., *Kecskeméti* (K. 567–8., Cs.): Pest m., *Keresztesi* (K. 583., H.): Komárom, Veszprém, Zala m., *Kömlei* (K. 636., H.): Kömlő (Heves m.), *Kürti* (K. 656., Cs.): 6 megyéből a legvalószínűbb Borsod és Heves, *Lenkei* (K. 673., H.):

Gömör, Tolna m., *Marosi* (K. 711–2., Cs.): Bihar, Hont, Nógrád, Veszprém, *Meggyesi* (K. 722., Cs.): borsod m., *Morvai* (K. 750., T.): 1. morvaország, 2. Morva (Zemplén m.), *Nánási* (K. 765, H.): Hajdúság, *Paládi* (K. 813., T.): Szatmár m., *Ráti* (K. 886., Cs., T.): Ung m., *Ricsey* (K. 895., Cs.): Szatmár, Zemplén m., *Sárad* (K. 913., Cs.): Ugocsa m., *Sárközi* (K. 916., Cs., H.): 1. falunév Szatmárban, 2. tájnév Szatmárban és Zemplénben, *Szalai* (Cs., T.) ~ *Szalay* (H.): 1. megyenév, 2. Szala (Abaúj m.) (K. 962–3), *Szatai* (K. 975., Cs.): bihar m., *Szécsi* (K. 978., Cs., H., T.) ~ *Szécsy* (Cs.): Gömör, Nyitra, Zemplén m., *Szegedi* (K. 979–30., T.): Borsod, Csongrád m., *Szerényi* (K. 1027., *Szörényi* a., Cs.): szörénységi, *Szeri* (K. 1006., Cs.): Szer (Csongrád m.), *Szér* (Közép-Szolnok m.), *Szödényi* (K. 1024., *Szögyényi* a., Cs.): Esztergom m., *Tarpai* (K. 1051., Cs.): Szatmár, majd Bereg m., *Terebesi* (K. 1061., Cs.): Bihar, Szatmár, Ugocsa, Zemplén m., *Toldi* (K. 1071., T.): Bihar, Nógrád m., *Tószegi* (K. 1080., T.): Pest m., *Turi* (K. 1094., Cs.): Heves, Hont, Somogy, Torda m., *Ujvári* (K. 1103., Cs.): 7 megyéből legvalószínűbb Abaúj és Sáros, *Várad* (K. 1118–9., Cs., T.): Bihar, Szabolcs m., *Váraljai* (K. 1119., Cs.): 29 megyéből leginkább Bereg, Szatmár, Ugocsa és Ung jöhet számításba, *Vári* (K. 1122., Cs.): Bereg, Békés m., De lehet a jeleltése ‘vérbeli’ is, *Zsarnóczai* (K. 1166., Cs.): Bars m.

Német: *Preczner* < *Pretzner*, keleti német helynévből képezve (BAHLOW, HANS: Deutsches namenlexikon. München, 1967. 394, a továbbiakban: Ba.), *Preszner* (H.) < *Prefner* < *Preußner* ‘poroszországi’ (G. 472).

Szlovák: *Csercsák* (Cs.): *Csercs* (ma: Čirč, Sáros m.) + -ák, *Drenyóczki* (Cs.) < *Drienovský*, *Drienov* (Somos, Sáros m.) vagy *Drienové* (Vágsomfalu, Trencsén m.) község nevéből képezve (MIZSER LAJOS: Tírpák vezetéknevek. Nyíregyháza. 2000: 22), *Kaluczki* (H.): *Kaluža* (Ungtavas, Ung m.) helység nevéből képezve, *Nizsalóczki* (T.): a helynevet nem sikerült lokalizálnom, az eredeti forma *Nižalovský* lehetett, *Prezecsán* (T.): valójában: *Brezecsán* < *Breza* (Árva m.) -čán ‘brezai’, *Sárinszki* (Cs.): Sári (Bars m., Tajnával egyesítve) község nevéből képezve.

2. A helység valamely részén lakó

Végső (K. 1132., Cs.).

3. Népevek

Vitatott és vitatható kategória. Már csak azért is, mert ezek a nevek jelentésbővülésen estek át. Azt hiszem, hogy végső soron mégis a származási helyére utalnak.

Cseh (K. 225–6., Cs.), *Horváth* (K. 480–1., Cs., H., T.), *Kun* (K. 650–1., T.), *Lengyel* (K. 672–3., Cs.), *Németh* (K. 769–70., Cs.), *Oláh* (K. 783., Cs., T.), *Orosz* (K. 792–3., Cs., H.), *Polyák* (K. 865., Cs.), *Rác* (K. 879–80., T.), *Szász* (K. 974., Cs.), *Székely* (K. 982–3., Cs.), *Tóth* (K. 1080–2., Cs., T.).

III. Foglalkozásra, tisztségre utaló vezetéknevek

1. A foglalkozás, tisztség megnevezése

Ács (K. 24–5., Cs.), *Baráth* (K. 91., Cs., H., T.), *Bíró* (K. 142–3., Cs.), *Botos* (K. 179–80., H.) lehetett ‘bíró’ jelentése is, *Csatlós* (K. 221–2., T.), *Cserepes* (K. 237., Cs., T.) ‘cserepégető, cserepező’, *Darvas* (K. 284., Cs.), *Deák* (K. 285–6., Cs., H.), *Disznós* (K. 301., Cs.) ‘disznópásztor’, *Duló* (K. 318., H.) ‘adószedő, végrehajtó, szolgabíró’, *Gulyás* (K. 426., Cs., T.), *Hajdu* (K. 447–8., T.), *Hegedüs* (K. 464–5., H.), *Huszár* (K. 486., Cs.), *Kádas* (K. 528., T.), *Kántor* (K. 543–4., Cs.), *Kertész* (K. 585., H.), *Király* (K. 593–4., Cs., T.), *Kocsis* (K. 605–6., Cs., T.), *Kovács* (K. 629–30., Cs., H., T.), *Kulcsár*

(K. 648–50., Cs.), *Lakatos* (K. 662–3., Cs., H.), *Molnár* (K. 745–6., Cs., H., T.), *Nemes* (K. 768–9., Cs.), *Olajos* (K. 784., H.) 'olajütő, -sajtoló, árus', *Ökrös* (K. 801., T.) 'ökrével szolgáló jobbágy, ökörhajtó, -béres', *Papp* (K. 821–2., Cs., H., T.), *Rézműves* (K. 894., Cs.), *Rostás* (K. 898., Cs., 1773-ban: Restás), *Sütő* (K. 952., T.), *Szabó* (K. 954–6., Cs., H.), *Szakács* (K. 958–9., Cs.), *Szűcs* (K. 1031–3., Cs., H.), *Takács* (K. 1037–8., Cs.), *Timár* (K. 1066., Cs.), *Valla* (K. 1116., *Valló* a., Cs.) 'tanúsító, bizonyító', *Varga* (K. 1120–2., Cs., T.), *Vitéz* (K. 1149–50., Cs.).

Német: *Hézszer* (Cs.) < *Häscher* 'törvénszolga, poroszló' (G. 317).

Ruszin: *Zolcsák* (Cs.) 'hamuzsírkészítő' (NévtÉrt. 21. 194).

Szlovák: *Csizmár* (Cs.) 'csizmadia'.

2. A foglalkozásra, tisztségre metonimiával vagy egyéb eszközzel utaló családnevek

Mező (K. 730., Cs., H., T.), *Sulyok* (K. 950., Cs.) '1. kalapácsszerű eszköz, 2. mosófa', *Szalma* (K. 965., Cs., H.), *Szitó* (T.) 'holtszén, korom' (MTSz. II. 572), *Vass* (K. 1125–6., Cs.).

Román: *Kantuly* (Cs.) < *canta* 'fazék', végartikulusos forma (vö. CONSTANTINESCU, N. A.: Dictionar onomastic romínesc. Bucuresti. 1963: 229).

Ruszin: *Hazurà* (H.) 'vékony selyemszövet', *Siti* (Cs.) 'kivarrott, kibélelt (ruha)'.

Szlovák: *Kocsár* (Cs.) 'kocsi'.

IV. Egyéni tulajdonságra utaló vezetéknevek

Angalét (Cs., 1773-ban is) 'ácsorgó, lebzselő, lassúskodó' (MTSz. I. 42. *angalit* a.), *Bancsi* (Cs.) 'kancsal; bamba, együgyű, élheterlen' (MTSz. I. 95. *bandzsi* a.), *Birgány* (H.) 'tüzes ló' (MTSz. I. 120. *bergány* a.) kissé kétes, mert a közszó Alsó-Baranyából adatható, *Gazdag* (K. 397–8., Cs., T.), *Hájas* (K. 447., T.), *Hegyes* (K. 466., T.) 'büszke, öntelt, gögös', *Kálvin* (Cs.) 'Kálvin vallását követő', *Kiss* (K. 594–6., Cs. – 1773-ban: Kis -, H., T.), *Kokas* (K. 530–1., *Kakas* a., Cs. – 1773-ban: *Kakas* -, H.), *Kondor* (K. 614., H.) 'göndör', *Lábass* (K. 658., Cs.) 'feltűnően nagy lábú', *Medve* (K. 721., Cs.), *Nagy* (K. 756–8., Cs., H., T.), *Nyakas* (K. 773., Cs.) 'erős, izmos, makacs', *Póczak* (K. 859. *Pocok* a., T.), *Rózsa* (K. 899., T.), *Sárga* (K. 914., T.), 'sápadt, vértelen v. szőke', *Szarka* (K. 972., Cs.), *Széles* (K. 988., T.), *Tar* (K. 1046., T.), *Veress* (K. 1136–7., Cs., T.).

Cseh: *Csermák* (Cs., T.) < *čermák* 'kerti rozsdafarkú (madár)' (MOLDANOVÁ, DOBRAVA: Naše přjmení. Praha, 1983. 53).

Lengyel: *Kacsora* (T.) < *kaczor* 'gácsér' + *-a* (TESz. II. 1011).

Német: *Glük* (Cs.) < *Glück* 'szerencse' (Ba. 174).

Román: *Csorja* (Cs.) < *cioară* 'varjú' (CONSTANTINESCU i. m. 239).

Szlovák: *Babirák* (H.) < *babrák* 'kétbalkézes, ügyetlen', *Csernák* (Cs.) 'barázdabillegető' (MIZSER, i. m. 43–4), *Huzsvai* (Cs.): a *hužvat* 'gúzsba köt' ige imperativusa: *hužvaj*, ez magyarosodott Huzsvaira, *Kreknyák* (Cs.) < *krechňák* 'sovány, vézna', *Skórán* (Cs.) < *škovran* 'pacsirta'.

Ukrán: *Nyiscsák* (T.): *ui* 'nem' + *-uak* képző, szavajárási név.

V. Egyéb családnevek

1. A névadásnak több indítéka is lehetséges

Badak (Cs., T.): 1. világi személynév (FNESz. I. 739, *Kisbadak* a.), 2. 'búbos banka' (TESz. I. 212., *babuka* a.), *Bakó* (K. 68., Cs., H.): 1. világi személynév, 2. 'mészáros', *Bakos* (K. 70., Cs.): 1. világi személynév, 2. 'olajsütő, olajsajtoló', *Balogh* (K. 79–80., Cs., H., T.): 1. világi személynév, 2. nemzetségnév, 3. 'balkezes', 4. 'másságot mutató személy'. Ezért gyakori a cigányok között a Balog(h) név. *Czap* (T.), *Czapp* (Cs., H.): 1. 'öreg szakállas ember' (K. 199. *Cáp* a.), 2. szlovák *cap* 'bakkecske', 3. német *Zapf* 'csapláros' (Ba. 576): a *Czap* az 1–2-höz, a *Czapp* a 3-hoz látszik tartozni, *Bán* (K. 81–2., Cs.): 1. világi személynév, 2. méltóságnév, *Farkas* (K. 346–7): 1. világi személynév, 2. metaforikus tulajdonság, *Fodor* (Cs.): 1. 'göndör' (K. 367–8), 2. a ruszin *Fedor* magyarosodott alakja, *Jaró* (K. 515., T.): 1. *Jardán* egyházi személynév + -ó képző, 2. 'országjáró, határjáró', 3. lehet a szlovák *Jaromir*, *Jaroslav* rövidült és képzett alakja is, *Kári* (K. 554., Cs., H.): 1. a *Károly* név becézője, *Kara* (Kolozs m.) vagy *Kára* (Somogy m.) községek -i képzős alakja, *Makó* (K. 702., Cs.): 1. *Mak* világi személynév + -ó, 2. a *Makár* egyházi személynév rövidülése és képzése, 3. a puszta helynévi eredet sem elképzelhetetlen, *Pénzes* (K. 839–40., Cs.). 1. 'gazdag', 2. 'pénzváltó, pénzverő', *Roskó* (T.): K. (898) a román *Roska* személynévre próbálja visszavezetni, valószínűbb azonban a szlovák *Maroš* (< *Martin*) + -ko képzős alak), *Szalyi* (H.): 1. 'zajongás, lármázás' (K. 1155–6., *Zaj* a.), 2. inkább a *Zah* (falva) Nógrád megyei vagy *Záh* Torda megyei községek -i képzős alakjáról lehet szó (vö. *zilahi* ~ *zilaji*).

Német: *Lieber* (H.). 1. 'kedves szeretett', a *Liubher* személynév változata (Br. II. 186), *Stark* (Cs.): 1. 'erős', 2. a *Starko* személynév rövidülése (Br. II. 655).

Román: *Patály* (T.): vagy a *pata* 'liba' (albán jövevényszó) vagy a *pat* 'ágy' -al képzős alakja (Beregben és Szatmárban cigányok viselik) (CONSTANTINESCU i. m. 129), *Mércse* (Cs.): 1. *Merce* < *Miercurean* 'szerdán született' (uo. 321–2), 2. származhat a magyarból is: 'egyfajta úrmérték, illetve ilyen nagyságú edény' (K. 725., *Mércse* a.).

Szlovák: *Bakura* (H.) a *bak* 'kocsiülés' vagy a *bak* 'folt' -ura képzős alakja, *Milák* (Cs., H., T.): 1. *Miloslav*, *Bohumil* + -ák képző, 2. *mil* 'kedves' + -ák (ez ruszin is lehet).

Ruszin, ukrán: *Szemák* (T.): ruszin *szemák* 'egyfajta pénznem', ukrán *Szemen* személynév + -ák.

2. Névváltoztatás útján keletkezett családnevek

Jánoshalmi (Cs.): Jankovác csak 1904-ben kapta a Jánoshalma nevet (FNESz. I. 650), *Ostorbázi* (Cs.): Ostorbáza helységnévre a leggondosabb kutatás során sem bukantam, *Szilárdffy* (T.): a *Szilárd* nevet a nyelvújítás alkotta (NyÚSz. 308), *Végvári* (H.).

3. A névadás indítéka nem világos, bizonytalan

Kukléta (H.) feltehetően a *csuklya* szó eredetibb *kukla* formájának a továbbképzése, *Möcse* (H.): valószínűleg összefügg a *möcsköl* szóval, vö. ''möcs hangut. gyök a *möcsköl* szóból 'valamely nedves, leves testet öszvegyúr'' (CzF. IV. 638), *Tandari* (H.): talán a *tántorog* (-ít, -gat, -odik) szócsaládjába tartozik, s ha ez igaz akkor a jelentése: 'tántorgó, dülöngélve járó', *Tuló* (H.): a *Duló* név alakváltoztatának látszik.